

Význam náboženství pro výběr partnera

JMÉNO AUTORA ANONYMIZOVÁNO, TYTO INFORMACE UVEDENY V PŘILOŽENÉM SOUBORU

The significance of religion for assortative mating. Contemporary Czech Republic is considered to be more secular than Slovakia. This paper focuses on the significance of religion for assortative mating to document if (and to what extent) higher Slovak religiosity shows also in this area. The paper compares rates of religious homogamy between these two countries and hence utilizes the intensity of religious assortative mating (homogamy/heterogamy) as a measure of the salience of religion in the marriage market. The paper is based on secondary analysis of data from the European Values Study of 2008 and International Social Survey Programme 2008 – Religion.

Key words: *Religiously assortative mating; religious homogamy; Czech Republic; Slovakia.*

Úvod

Z výsledků mnoha empirických studií je patrné, že současná ČR je v mírách tradičních forem religiozity jedna z nejvíce sekulárních zemí Evropy. (Hamplová 2000; Lambert 2004; Need – Evans 2004; Nešpor 2010; Tomka 2010) Takovýto pokles zájmu o institucionalizovanou religiozitu je vysvětlován prostřednictvím mnoha sekularizačních teorií. (Viz Lužný 1999, 2005; Vido 2011)

Sekularizační teze obecně spojuje pokles společenského významu náboženství s procesem modernizace. Pokles tohoto významu je v empirických pracích většinou indikován klesajícími podíly hlásících se k náboženskému vyznání, četností participace na bohoslužbách, užíváním církevního servisu, vírou v okultní síly a podobně. Ovšem náboženství ovlivňuje každodenní život člověka a celou společnost i v mnoha dalších aspektech. Náboženský světový názor a s ním spojená věrouka i pravidla chování, jejich přijímání nebo odmítání, mohou ovlivňovat nejen individuální hodnotové postoje a jednání člověka, ale mohou se stát i součástí kultury společnosti. (Demerath 2001; Havelka 2013)

Téma této práce je – vzhledem ke shora řečenému – úzce zaměřeno na význam náboženského přesvědčení při výběru budoucího partnera na sňatkovém trhu. Jsou kladeny následující otázky: Jaká důležitost je subjektivně připisována náboženství (přesněji shodě v náboženském přesvědčení) při výběru budoucího partnera? A návazně, odráží se tato subjektivně deklarovaná důležitost v objektivně uskutečněných párových soužitích, tzn. v míře náboženské homogamie ve společnosti? Pokud aktéři na sňatkovém trhu orientují své výběrové preference v závislosti na náboženském přesvědčení svém i potenciálního/budoucího partnera, pak má náboženství při tomto výběru určitý individuální význam. Pokud je tento význam sociálně sdílený, v určité skupině případně celé společnosti, pak se stává součástí kultury. Proces sekularizace znamená pokles společenského významu náboženství. Proto je také možno mírou nábožensky orientovaných výběrových preferencí na sňatkovém trhu a náboženské homogamie indikovat změny významu náboženství při výběru partnera, potažmo proces sekularizace v těchto nábožensky orientovaných hodnotových postojích a uskutečněných výběrech.

Paul Froese (2005) v názvu své stati konstatuje elementární rozdílnost v religiozitě mezi Českem a Slovenskem („sekulární Češi a náboženští Slováci“). Toto zjištění autor indikuje mírami tradičních forem religiozity a vysvětluje jejich rozdíly mezi Českem a Slovenskem odlišnostmi v kulturních tradicích a rozdílnými vztahy mezi národní identitou a římsko-katolickou církví. (Froese 2005) Návazně na tuto analýzu je možno se dále ptát: Jsou mezi současnou českou a slovenskou společností i rozdíly ve významu, který má náboženské přesvědčení při výběru partnera? Je také i v těchto aspektech ČR oproti Slovensku více sekulární?

Téma náboženské homogamie bylo v české i slovenské sociologii doposud spíše opomíjeno. Je možno zmínit pouze stať o rodině (Nešpor 2010b: 49-50), popis vývoje náboženské homogamie rodičovských párů (Paleček 2010: 34-37), proměny podmínek pro smíšená manželství v politicko-historickém kontextu na Slovensku (Tížik 2011), případně krátký teoretický úvod do tématu náboženské homogamie (Katrňák 2008: 32). V publikacích dalších zahraničních autorů je toto téma zkoumáno častěji. (Např. Bisin 2004; Kalmijn 1991; Ortega – Whitt 1988; Voas 2003) Ovšem tyto práce nesledují případ české ani slovenské společnosti.

Individuální, sociální a strukturální faktory

Člověk je ve své fyziologické i psychologické podstatě párová a společenská bytost. Lidé se vzájemně setkávají, seznamují a vybírají si vhodného partnera pro budoucí společný život, čímž se stávají aktéry na sňatkovém trhu. Na tomto trhu jednak svými osobními charakteristikami tvoří nabídku sňatkového trhu, tj. nabídku pro ostatní hledající, a za druhé svými výběrovými preferencemi tvoří poptávku po partnerech s očekávanými charakteristikami. Pro objasnění výběrových postupů a strategií na sňatkovém trhu již bylo vypracováno mnoho teorií, například teorie směny, teorie komplementarity, teorie víceetapového výběru a mnohé další. (Viz Možný 2006: 113-141) Pro téma této stati, kterým je zjištění významu náboženského přesvědčení při výběru partnera, se však jeví přínosnějším použití konceptu náboženské homogamie. (Katrňák 2008: 32) Pravidlo homogamie obecně říká, že se lidé na sňatkovém trhu nepárují náhodně, ale že jejich volby směřují k výběru partnera s podobnými charakteristikami, to znamená ke shodě nebo podobnosti těchto charakteristik u obou partnerů. (Kalmijn 1991; Katrňák 2008) Pokud je určitá charakteristika pro aktéry zúčastněné na sňatkovém trhu důležitým výběrovým kritériem, pak lze návazně předpokládat, že tato charakteristika hraje také důležitou roli v jejich životech a že se tato důležitost odrazí i v uskutečněných výběrech, kohabitacích nebo manželstvích. Takto vznikají partnerská soužití, kdy v případě shody obou partnerů v určité charakteristice hovoříme o homogamii a opačně o heterogamii v této charakteristice. Jedním z výběrových kritérií může být i náboženské přesvědčení (náboženský nebo nenáboženský světový názor) v případě obou potencionálních partnerů. Pokud je náboženské přesvědčení důležitým výběrovým kritériem, pak lze předpokládat, že má pro vybírající určitý význam. Následně, pokud jsou takto podmíněné výběry na sňatkovém trhu završeny manželstvími, pak mírou náboženské homogamie, tj. podílem nábožensky homogamních manželství v populaci, lze „ex post“ (Katrňák 2009) indikovat význam, který mělo náboženské přesvědčení při výběru na sňatkovém trhu, tj. v životech vybírajících si aktérů i v celé společnosti. Opačně, pokles důležitosti náboženského přesvědčení jako výběrového kritéria nebo míra náboženské heterogamie může vypovídat o poklesu tohoto významu.

Je však otázkou, do jaké míry je výběr partnera podřízen pouze osobním preferencím aktérů zúčastněných na sňatkovém trhu. V dlouhé historii lidstva nebyl výběr partnera

nikdy podřízen pouze individuálním zájmům nebo náhodě. Důležitost osobních preferencí se měnila nejen v dlouhém kulturně-historickém vývoji, ale i při změně systémových podmínek ve společnosti. Na rozdíl od tradičních společností, kdy s ohledem na ekonomické a sociální pozice rozhodovala o volbě partnera rodina původu, se v moderní společnosti tento výběr přesouvá více do rukou individualizovaného jedince. (Možný 2006) V dnešních moderních společnostech hledá racionálně kalkulující individualizovaný jedinec svého budoucího partnera s ohledem na maximální uspokojení svých potřeb a omezení případných ztrát. (Becker 1981) Ovšem bylo by zavádějící se domnívat, že i v dnešní společnosti západního typu je párový výběr podřízen pouze osobním preferencím hledajícího. (Možný 2006: 126) Na sňatkovém trhu vstupují do hry i mnohé další faktory.

Tyto faktory lze dělit zhruba do tří okruhů, na faktory individuální, sociální a strukturální. (Kalmijn 1991; Katrňák 2008; Mareš 2003; Možný 2006) Individuální faktory zahrnují osobní preference jedince, které vycházejí z jeho hodnotových postojů a racionální volby. Sociální faktory jsou dány tlaky a bariérami ve společnosti, směřujícími k endogamii nebo exogamii. Strukturální faktory limitují možnosti výběru partnera v závislosti na distribuci jedinců s očekávanými charakteristikami na dostupném sňatkovém trhu. Tyto tři okruhy faktorů jsou dále ve vzájemném vztahu. Aktér se na sňatkovém trhu nejen poptává dle svých osobních preferencí, ale svými charakteristikami také pro vybírající utváří strukturu příležitostí. Dále, individuální postoje se při svém sdílení stávají postoji sociálními a mohou se stát i součástí kultury dané skupiny nebo celé společnosti. V opačném náhledu, individuální hodnotové postoje jsou ovlivňovány společností, skrze proces primární socializace i v celém životě jedince. Výsledkem vlivů těchto tří okruhů faktorů jsou pak více či méně homogamní párová soužití. To znamená, že sílu vlivů těchto faktorů lze zkoumat i prostřednictvím již uzavřených manželství nebo kohabitací, tj. „ex post“ sociologická vysvětlení. (Katrňák 2009) Ovšem, nelze také opomíjet, že z důvodů možností úzkých vztahů mezi naznačenými okruhy faktorů je mnohdy složité analyticky odlišit jejich jednotlivé vlivy.

Individuální faktory

Individuální faktory zahrnují výběrové preference jedince. Člověk hledá a vybírá svého partnera v závislosti na svých osobních preferencích. Může dávat určitý význam různým charakteristikám, mezi něž patří i shodnost kulturních zdrojů a hodnotových postojů. (Kalmijn 1998) Jedním z hodnotových postojů je i světový názor, náboženský nebo nenáboženský. Pokud člověk ve svém životě pociťuje určitou důležitost náboženského vyznání, pak by měl podle pravidla homogamie orientovat své výběrové preference na partnera se shodným světovým názorem, případně denominační příslušností. Takto orientované preference pak směřují k náboženské nebo denominační homogamii. Podmíněné výběrové preference i míry homogamie, opačně heterogamie, mohou následně vypovídat o významu náboženství v životech lidí a tím i v celé společnosti.

Racionálně jednající člověk má určité hodnotové postoje a potřeby, na jejichž základě si stanovuje své cíle a kalkuluje možné výnosy a náklady, které jsou s dosažením těchto cílů spojené. (Weber 1998) I výběr na sňatkovém trhu je podřízen racionální volbě. (Becker 1981) Pokud je náboženské přesvědčení pro jedince důležitým hodnotovým postojem, pak shodnost tohoto přesvědčení v budoucím párovém soužití (manželství nebo kohabitaci) následně znamená nejen blízkost ve světovém názoru, ale i blízkost mnohých dalších životních hodnot a aktivit, které jsou s určitým přesvědčením spojené. Dále i sdílení stejných zájmových skupin nebo případná nekonfliktnost při

vyjednávání o budoucí náboženské nebo sekulární výchově potomků. Ovšem pro racionální volbu partnera není náboženské přesvědčení jediným výběrovým kritériem. Do hry vstupuje atraktivita, láska a spokojený sexuální život (Giddens 1992), protože sexualita je s životem člověka neodlučně spojená. Dalšími kritérii může být věk, sociálně-ekonomická pozice (Katrňák 2008, 2009) atd. Bylo by možno diskutovat o mnoha výběrových kritériích i jejich kombinacích. Otázkou však zůstává, jaký význam má náboženské vyznání, přesněji shodnost náboženského přesvědčení partnerů, při porovnání s některými dalšími výběrovými kritérii.

Sociální faktory

Sociální faktory vypovídají o tlacích a bariérách ve společnosti, které mají vůči aktérům na sňatkovém trhu přinucující nebo omezující vliv. I moderní individualizovaný jedinec, vyvázaný z vlivů tradic a sociální kontroly, zůstává pod určitým vlivem společnosti, ve které žije. (Beck 2004; Polack 2008) Individualizovaný jedinec je spíše ideálním typem, to znamená, že se plně nevymaňuje z tradic zakotvených v kultuře skupiny nebo společnosti, jejímž je členem. Jeho hodnotové postoje, identita i role jsou utvářeny již v procesu primární socializace. (Berger – Luckmann 1999) Rodiče svým potomkům mohou socializovat nejen náboženské vyznání a jeho důležitost v životě, ale v případě své náboženské homogamie jsou pro potomky i rolovými vzory. (Myers 1996; Voas 2003) Takto mohou rodičovské vzory a rodičovská výchova ovlivňovat i preference jejich potomka při výběru budoucího partnera. To znamená preference, které spolu s dalšími faktory ovlivňují budoucí míru náboženské homogamie ve společnosti. Po ukončení formativního období se jedinec sice vymaňuje z přímého vlivu rodiny původu, ovšem jeho hodnotové postoje i výběrové preference zůstávají pod určitým vlivem kulturně-společenských podmínek. Nejen podmínek, do kterých byl zasazen jeho proces primární socializace, ale i podmínek ovlivňujících člověka v celém průběhu života.

Individualizace znamená vytržení nebo vymanění se člověka z vlivu tradičních způsobů myšlení, jednání a sousedské kontroly, potažmo z vlivů tradiční kultury. (Beck 2004) S mírou individualizace se snižují i sociální tlaky a bariéry, které ovlivňují výběr partnera v závislosti na náboženském přesvědčení. Pokles těchto tlaků a bariér lze dále spojovat s mírou urbanizace. Směrem k vyšším urbánním celkům, od venkova k městům, narůstá anonymita člověka, jeho kontakty s druhými se stávají méně osobními a klesá vliv tradic a sousedské kontroly. (Wirth 1938) Městský člověk je více pragmatický, tzn. problémy každodenního života řeší racionálně na základě svých preferencí a potřeb. (Cox 1968) Proměny významu náboženství v závislosti na procesu urbanizace byly shrnuty již v předešlých pracích. (Viz Vido 2006) Lidé žijící ve městech jsou, oproti venkovskému obyvatelstvu, při výběru svých partnerů pod nižším tlakem sociálních faktorů. Pokles těchto tlaků by se měl odrážet i na míře náboženské heterogamie, vyšší ve městech oproti venkovu. Připomeňme, že podle pravidla homogamie je možno mírou náboženské heterogamie indikovat pokles významu náboženství při párovém výběru a tedy i význam náboženství ve společnosti.

Do okruhu sociálních faktorů spadají i systémové podmínky. Každý párový výběr, párové soužití, jsou zasazeny do určitých společensko-historických podmínek, které mají vliv nejen na osobní hodnotové postoje a výběrové preference, ale i na sociální tlaky a bariéry. Tyto podmínky byly v Československu mezi roky 1948–89 ovlivňovány komunisty prosazovanou a propagovanou proticírkevní a protináboženskou politikou. Nejen možnými sankcemi vůči veřejným náboženským projevům, ale i snahami prezentovat náboženství jako zastaralou a nepotřebnou ideologii. (Balík – Hanuš 2007;

Ballestrem 2004: 181-200; Fiala – Hanuš 2004: 9–25; Tížik 2011; Tomka 1999: 96) V průběhu tohoto období poklesly podíly hlásících se k náboženskému vyznání v ČR přibližně z 95 % na 35 % a na Slovensku z téměř 100 % na 60 %. (Srov. Balík – Hanuš 2007) Proticírkevní a protináboženská politika však není jediným sekularizačním faktorem. Nelze opomíjet ani již probíhající proces modernizace a je nutno uvažovat o souběžném vlivu obou faktorů. (Hamplová 2001) Sekularizační procesy mohly na jedné straně snižovat individuálně pociťovanou i společensky sdílenou důležitost náboženství při párovém výběru, která by se měla odrážet i v nárůstu míry náboženské heterogamie. Ovšem na straně druhé, spolu s poklesy podílů hlásících se k náboženskému vyznání může docházet pouze k přelivu mezi kategoriemi homogamních s vyznáním do kategorie homogamních bez vyznání a tím by zůstala míra náboženské heterogamie nezměněna. (Možný 2006: 126-132) Takovéto zjištění by vypovídalo o časově se neměním významu náboženského přesvědčení – náboženského nebo nenáboženského světového názoru – pro párový výběr. S poklesem podílů jedinců s vyznáním, opačně s nárůstem podílu jedinců bez vyznání, by se pro homogamně orientovaný výběr měnily pouze struktury příležitostí, nikoliv význam náboženství v těchto výběrech. V souhrnu řečeno, spolu s poklesem podílu populace s náboženským vyznáním ve společnosti nemusí zákonitě narůstat i míra náboženské heterogamie, protože i pro tyto klesající podíly s vyznáním může jejich náboženství zůstat významným výběrovým kritériem.

Jedním z produktů modernizace je i individualizovaný a racionálně jednající člověk. Proto v závislosti na modernizačním procesu náboženské instituce i nábožensky podmíněné jednání a vědomí ztrácí svůj společenský význam ve prospěch racionálních institucí a racionálně řízeného jednání a vědomí. (Wilson 1982) V důsledku tohoto procesu sekularizace by měl klesat i význam náboženství při konstrukci individuálních preferencí a sociálních bariér, které směřují k náboženské homogamii. Racionálně jednající člověk, vymaněný z vlivu tradic, pak může své výběrové preference orientovat na další charakteristiky, například atraktivitu budoucího partnera nebo jeho sociálně-ekonomickou pozici.

Dalším potencionálním determinanem z okruhu sociálních faktorů jsou i církevní normy, které vymezují pravidla pro udělení svátosti manželství. Tato pravidla se mezi jednotlivými církvemi liší. Římsko-katolická církev požaduje katolické vyznání u obou snoubenců. Pokud se k tomuto vyznání hlásí pouze jeden ze snoubenců, pak je od obou vyžadován příslib budoucí výchovy dětí v duchu katolické víry. (Kodex kanonického práva 1993: Kán. 1055-1165) V případě odmítnutí udělení svátosti manželství mohou snoubenci uskutečnit i občanský sňatek. Ovšem je otázkou, zda by necírkevní sňatek nebyl v rozporu s hodnotovými postoji a tradicemi vnímanými u snoubence s katolickým vyznáním, případně i v jeho rodině. Protestantké církve jsou v případech nábožensky smíšených manželství tolerantnější. Například Československá církev husitská (ČCH) a Církev československá evangelická (ČČBE) umožňují církevní sňatek nejen snoubenců s rozdílným vyznáním, ale i v případech, kdy se oba k žádnému vyznání nehlásí. (ČČEB 2010; ČCH 2010)

Strukturální faktory

Strukturální faktory vymezují pro párový výběr strukturu příležitostí. Do hry na sňatkovém trhu nevstupují pouze individuální nebo sociálně podmíněné preference, ale i dostupnost vhodného protějšku s požadovanou skladbou jednotlivých charakteristik. Mezi tyto charakteristiky nemusí patřit pouze světový názor, ale například i věk, vzdělání, fyzická atraktivita, ekonomická pozice atd. Pro příklad, pokud by byl na sňatkovém trhu shodný počet mužů a žen a přitom se k náboženskému

vyznání hlásilo z těchto mužů 30 % a z žen 40 %, pak by 10 % žen nemohlo nalézt partnera s vyznáním, protože tito potencionální partneři na sňatkovém trhu prostě nejsou. S nárůstem počtu dalších výběrových kritérií se na sňatkovém trhu snižuje i počet partnerů s očekávanými charakteristikami. Tímto může být jedinec postaven před racionální volbu a musí rozhodovat, která z charakteristik je pro jeho volbu důležitější. Je třeba upozornit, že strukturální faktory nejen že nevysvětlují individuální a sociálně podmíněné preference pro párový výběr, ale naopak měření těchto vlivů zkreslují. Ovšem právě proto by jejich možný vliv neměl být opomíjen. Při interpretaci analytických výsledků je nutno tato možná zkreslení minimálně odhadovat a připomínat možnou velikost jejich vlivů.

Data

Empirická část této práce vychází ze sekundární analýzy datových souborů European Values Study 2008 (EVS) a International Social Surveys Programme 2008 – Religion (ISSP).

Závislé proměnné

Subjektivní důležitost náboženského přesvědčení pro partnerskou volbu indikuje odpověď na postojovou otázku, že je shodné náboženské přesvědčení partnerů pro manželství „velmi důležité“. Dalšími kategoriemi v této proměnné jsou odpovědi „celkem důležité“ a „nedůležité“. Shodně jsou kódovány i subjektivní postoje, které vypovídají o důležitosti shodného sociálního původu a spokojeného sexuálního života. Je měřen i odmítavý postoj ke sňatku příbuzného s partnerem jiného náboženského přesvědčení. Na základě původních odpovědí byla vytvořena dichotomická proměnná s kategoriemi „nesouhlasil by s takovým sňatkem“ (z původních kategorií „nesouhlasil“ a „rozhodně nesouhlasil“) a „souhlasil by s takovým sňatkem“ (z původních kategorií „souhlasil“ a „rozhodně souhlasil“).

Jsou měřeny míry absolutní i relativní náboženské homogamie. Pro tyto míry byla konstruována dichotomická proměnná s kategoriemi „s náboženským vyznáním“ a „bez náboženského vyznání“. V těchto případech nejsou rozlišovány jednotlivé denominace.

V časovém průběhu je zjišťován podíl žen a mužů s náboženským vyznáním a podíl nábožensky heterogamních párů.

Nezávislé proměnné

Věkové kohorty: Bylo konstruováno šest desetiletých věkových kohort dle věku respondenta. Tito respondenti vypovídají o náboženském vyznání svých rodičů ve svém dětství, které bylo nastaveno na věk 12 let. V případě užití takovýchto retrospektivních otázek lze očekávat určitá zkreslení, daná vzpomínáním respondenta na své dětství i možnou idealizací jeho výpovědí. Ovšem užití retrospektivních indikátorů a jejich validita byla úspěšně testována v předcházejících empirických pracích. (Viz Iannaccone 2003)

Míra urbanizace: Byla konstruována dichotomická proměnná s kategoriemi bydlíšťe ve městě (>5000 obyvatel) a na venkově (<5000 obyvatel). Mírou urbanizace je indikována míra individualizace (viz část 2).

Náboženská homogamie rodičů: Dichotomická proměnná s kategoriemi oba rodiče homogamní s vyznáním a pouze jeden z rodičů s náboženským vyznáním, tj. nábožensky heterogamní rodiče.

Analýza

Párový výběr

Párovým soužitím předcházejí párové výběry na sňatkovém trhu. Lidé se setkávají, seznamují a vybírají si budoucí partnery na základě svých individuálních představ a možností, které jsou ovlivňovány sociálními a strukturálními faktory. Pokud jedinec preferuje partnera se shodným náboženským přesvědčením, pak tato preference indikuje jeho individuální význam náboženství pro párový výběr.

/Tabulka č. 1 přibližně zde, je na konci textu/

V prvním sloupci tabulky č. 1 jsou uvedeny procentuální podíly jedinců v jednotlivých denominacích i z celých populací, těch kteří považují shodné náboženské přesvědčení pro manželství za velmi důležité. Je patrné, že se velikosti podílů jedinců pocítujících tuto důležitost mezi katolíky i v celých populacích v ČR a na Slovensku významněji neliší, 31–29 % a 22–23 %. Vyšší podíly s touto pocítovanou důležitostí nalézáme v ČR oproti Slovensku u protestantů a v kategorii bez vyznání, naopak vyšší na Slovensku v kategoriích ostatní náboženství. S výjimkou kategorie ostatní náboženství, která je v obou zemích zastoupena minimálně (viz tab. č. 2), nelze považovat individuálně pocítovanou důležitost shodného náboženského přesvědčení pro manželství v současné české společnosti za méně významnou oproti společnosti slovenské. Náboženské přesvědčení však není jediným výběrovým kritériem. Shodný sociální původ považuje pro manželství za velmi důležitý 21 % české a 17 % slovenské populace. I když se tyto podíly dále mezi jednotlivými denominacemi liší, přesto nelze říci, že by v obou zemích měla shodnost sociálního původu oproti shodnosti náboženského přesvědčení pro manželství výrazněji vyšší význam. Tento význam narůstá až v případě pocítované důležitosti spokojeného sexuálního vztahu. Tuto důležitost uvádí 59 % současné české a 55 % slovenské populace.

V souhrnu: V obou zemích má ze sledovaných charakteristik pro manželství nejvyšší význam spokojený sexuální život, význam sdíleného náboženského přesvědčení i sociálního původu je nižší. Zdá se, že na sňatkovém trhu „vládne“ preference sexu. Ovšem, i když má shodnost náboženského přesvědčení význam nižší, přesto nelze říci, že se mezi oběma sledovanými zeměmi výrazněji liší. V tomto subjektivním postoji, řazeném do individuálních faktorů, nelze považovat současnou českou společnost oproti slovenské za více sekulární.

Párový výběr není ovlivňován pouze osobními preferencemi aktérů na sňatkovém trhu, ale i mnoha sociálními faktory. Jedním z těchto faktorů může být i určitá míra sociální distance vůči výběru partnera s odlišným náboženským přesvědčením, která je sdílena rodiči, v širší rodině nebo celé společnosti.

/Tabulka č. 2 přibližně zde, je na konci textu/

V prvním sloupci tabulky č. 2 jsou uvedeny procentuální podíly jedinců nesouhlasících se sňatkem svého příbuzného s partnerem jiného náboženského přesvědčení. V případě obou křesťanských konfesí, katolíků a protestantů, nejsou mezi ČR a Slovenskem

výraznější rozdíly v podílech nesouhlasících s touto náboženskou heterogamií příbuzného. V kategorii ostatní náboženství je sice tento názorový postoj silnější na Slovensku, ovšem do této kategorie spadají malé podíly populací. Naopak, v kategorii bez vyznání je distance vůči náboženské heterogamii silnější v případě ČR. Nakonec, v pohledu celých populací vyjadřuje nesouhlas s náboženskou heterogamií příbuzného 38 % české a 33 % slovenské populace. Na základě těchto výsledků je možno konstatovat, že v případě významu náboženství pro párové soužití, významu přítomného v rodině, nelze současnou ČR považovat oproti Slovensku za více sekulární. Spíše opačně, protože tento subjektivní postoj, vypovídající o sociálních bariérách vůči náboženské heterogamii a návazně o významu náboženského přesvědčení pro výběr partnera, je v ČR sdílen mírně vyšším podílem populace.

Člověk si nevybírá svého partnera pouze na základě osobních preferencí a pod vlivem sociálních faktorů, ale jeho výběr je limitován i možnostmi nabídky na sňatkovém trhu, tj. strukturálními faktory. Tyto faktory vypovídají o „dostupnosti“ potencionálních partnerů s konkrétní charakteristikou, v tématu této práce tedy s náboženským vyznáním. V druhém a třetím sloupci tabulky č. 2 jsou uvedeny procentuální podíly z populace hlásících se k jednotlivým denominacím a podíly žen v těchto denominacích. Pro příklad. V ČR se k římsko-katolickému náboženství hlásí 30 % jedinců z celé populace a z tohoto podílu je 66 % žen. Pokud by byl v této denominaci poměr podílů žen a mužů 50:50 %, pak by heterosexuální párový výběr nebyl omezován strukturou pohlaví. Ovšem, ze vzorce $50 - 66 = -16$ vyplývá, že 16 % žen v této denominaci nemohlo nebo v případě hledajících nemůže, nalézt muže katolického vyznání, protože tito muži ve struktuře příležitostí na sňatkovém trhu prostě nejsou. Tyto ženy mohly nebo mohou volit partnera s jiným vyznáním, bez vyznání nebo zůstat bez partnera. Pro srovnání, na Slovensku se toto strukturální omezení týká 5 % žen s katolickým vyznáním ($50 - 55 = -5$ %). Dále, pokud nebudeme rozlišovat mezi jednotlivými denominacemi, ale pouze mezi kategoriemi s náboženským vyznáním a bez tohoto vyznání, pak z podílů žen a mužů v kategorii bez vyznání je patrné, že heterosexuální nábožensky homogamní párový výběr je v ČR i na Slovensku limitován strukturou pohlaví¹ v přibližně srovnatelné míře ($50 - 44 = 6$ % a $50 - 42 = 8$ %). Strukturální faktory nám neříkají nic o významu náboženství pro párový výběr, ale naopak měření míry tohoto významu zkreslují. Ovšem právě proto je třeba se možným vlivem strukturálních faktorů zabývat alespoň v této popisné formě a při interpretacích analytických výsledků na tato možná zkreslení upozorňovat.

Párové soužití

Své partnery si lidé vybírají na základě svých preferencí, pod vlivem sociálních faktorů a v rámci možností daných faktory strukturálními. Výsledkem výběrů na sňatkovém trhu mohou být následná párová soužití. Proto je možno význam jednotlivých charakteristik pro párový výběr měřit i přítomností těchto charakteristik v párových soužitích, tzn. ex post sociologická vysvětlení. (Katrňák 2009) Takto lze zpětně

¹ Z hodnot v posledním řádku tabulky 2 je patrné, že celková populace ČR je tvořena z 51 % a na Slovensku z 53 % ženami. Tato převaha žen je dána jejich vyšším průměrným věkem dožití, což také znamená narůstající podíl žen v případech starších ročníků, ve kterých narůstá i podíl ovdovělých žen. Bylo by diskutabilní, z dat ISSP 2008 metodologicky nemožné, zjistit, kteří jedinci nebo skupiny z jakýchkoliv příčin dobrovolně rezignují na svoji účast na sňatkovém trhu. Proto při popisu možných vlivů strukturálních faktorů není v této práci rozlišováno, zda jedinec má nebo nemá svého partnera, zda a z jakých důvodů hledá nebo na hledání rezignuje, ale pouze fakt, že na sňatkovém trhu mohl nebo může být přítomen.

zkoumat i význam náboženství prostřednictvím náboženské homogamie (homogamních v náboženském nebo nenáboženském světovém názoru) a heterogamie v párových soužitích. Na rozdíl od deklarovaných preferencí a postojů, které vypovídají o subjektivních významech náboženského přesvědčení pro výběr partnera, lze nábožensky homogamní/heterogamní uskutečněná párová soužití považovat za indikátor více objektivní.

/Tabulka č. 3 přibližně zde, je na konci textu/

V prvním řádku tabulky č. 3 jsou uvedeny podíly jedinců ze současných populací, těch kdož se hlásí k náboženskému vyznání a mají partnera také s náboženským vyznáním, tzn. homogamních s vyznáním. V současné ČR je míra této absolutní homogamie 82 % a na Slovensku 96 %. To znamená, že podíl párů homogamních s vyznáním je na Slovensku o 14 procentních bodů vyšší, z čehož lze usuzovat i vyšší význam náboženství při předcházejícím párovém výběru² nebo pro současná párová soužití. Ovšem míry absolutní homogamie mohou být zkresleny právě vlivem výše popsaných strukturálních faktorů, které nevypovídají o významu náboženství, ale o strukturálních omezeních, které měření tohoto vlivu zkreslují. Proto jsou v dalších řádcích tabulky č. 3 uvedeny míry relativní homogamie měřené hodnotami poměrů šancí (odds ratio).

V ČR jsou šance na párové soužití s partnerem s náboženským vyznáním v případě jedince také s náboženským vyznáním, oproti jedinci bez vyznání, 22,1x vyšší. Na Slovensku je tento poměr šancí, tj. míra relativní homogamie, oproti ČR vyšší, na hodnotě 30,1x. V souhrnu. Význam náboženského vyznání, indikovaný v současných mírách absolutní i relativní homogamie, je na Slovensku pro párová soužití silnějším faktorem. V tomto objektivním indikátoru je současná česká společnost více sekulární oproti společnosti slovenské. Při interpretaci výsledků z tabulky č. 1 však bylo zjištěno, že shodné náboženské přesvědčení pro manželství má opačně mírně vyšší význam v ČR. To znamená, že v subjektivních preferencích je současné Slovensko sice oproti ČR mírně sekulárnější, ale v objektivně uskutečněných homogamních párových soužitích je tomu naopak³.

Šance na homogamii s vyznáním jsou ovlivňovány i dalšími sociálními faktory. Pokud budou zkoumány poměry šancí ve struktuře šancí v závislosti na určitém faktoru, pak bude výslednou hodnotou poměr poměrů šancí v kategoriích konkrétního faktoru. (Viz Katrňák 2008: 36-40, 183-221) Proto jsou v dalších řádcích tabulky č. 3 uvedeny poměry šancí na míry relativní homogamie dospělého jedince v závislosti na náboženské heterogamii/homogamii jeho rodičů a velikosti obce jeho bydliště.

Jedním ze sociálních faktorů je i náboženská homogamie rodičů, kteří se podíleli na primární socializaci potomka a byli pro něj i rolovými vzory. Pokud měl potomek ve svém formativním období oba rodiče s náboženským vyznáním, oproti rodičům nábožensky heterogamním, pak v ČR narůstají šance na jeho homogamii s vyznáním v dospělosti 1,5x a na Slovensku výrazněji 6,8x. Rodina původu, přesněji náboženství rodičů, je na Slovensku silnějším sociálním faktorem. Lze předpokládat, že nábožensky homogamní rodiče byli pro dospělého potomka při jeho párovém výběru určitým

² V těchto mírách homogamie není rozlišováno, zda došlo k výběru na základě náboženského přesvědčení nebo zda jeden z partnerů konvertoval až v průběhu soužití. V obou těchto případech je však náboženství vlivným faktorem.

³ Názorové postoje uvedené v tabulce č. 1 i 2 jsou platné pro současné populace, v době sběru dat v roce 2008. Míry absolutní i relativní homogamie uvedené v tabulce 3 se týkají všech v současnosti existujících párových soužití, tedy i těch, které mohly být uzavřeny již před mnoha desetiletími v rozdílných kulturně-sociálních podmínkách. Časový průběh náboženské homogamie/heterogamie bude sledován v grafu č. 1.

vzorem, že při procesu primární socializace kladli vyšší důraz na důležitost náboženství v jeho životě nebo že přímo ovlivnili párový výběr svého potomka. Bylo by možno uvažovat, že vliv rodiny původu, který řadíme spíše mezi vlivy tradiční, má pro nábožensky podmíněný párový výběr vyšší význam právě na Slovensku.

Šance na párové soužití, kdy se k náboženskému vyznání hlásí oba partneři, mohou být ovlivňovány i tradicemi a sociální kontrolou. Význam tradic a sociální kontroly klesá s mírou individualizace jedince, která by měla vykazovat silnější trend směrem k vyšším urbánním celkům. V ČR je šance na homogamní párové soužití s náboženským vyznáním u párů žijících v současnosti na venkově 0,8x nižší oproti párům žijícím ve městě. V ČR tedy míra individualizace pozitivně neovlivňuje homogamii v náboženském světovém názoru. Na Slovensku je směr tohoto vlivu opačný, šance na tuto homogamii jsou na venkově 1,9x vyšší oproti městu. Vliv tradic a možné sociální kontroly je na Slovensku oproti ČR významnějším sociálním faktorem.

Časový průběh náboženské homogamie/heterogamie

/Graf č. 1 přibližně zde, je na konci textu/

V tabulce č. 3 byly uvedeny míry náboženské homogamie platné v současných populacích ČR a SR. Ovšem tyto současné míry homogamie mohou být v případech starších ročníků výsledkem párových výběrů uskutečněných již před mnoha desetiletími. Tedy i výběrů ovlivněných okruhy individuálních, sociálních a strukturálních faktorů působících již v minulosti. Proto jsou v grafu č. 1 uvedeny časové průběhy procentuálních podílů partnerů (rodičů potomka v jeho věku 12 let), kteří se shodovali v náboženském vyznání (homogamní s vyznáním), kteří se shodovali v nenáboženském světovém názoru (homogamní bez vyznání) a podíly rodičů, kdy se k náboženskému vyznání hlásil pouze jeden z partnerů (nábožensky heterogamní). Těmito podíly je měřena míra absolutní náboženské homogamie/heterogamie v obou zemích a v časovém průběhu. Míra náboženské heterogamie vypovídá o otevřenosti společnosti vůči výběru partnera s odlišným světovým názorem. To znamená, že prostřednictvím míry náboženské heterogamie lze měřit úroveň významu náboženství ve společnosti. S nárůstem náboženské heterogamie tento význam klesá a opačně s jejím poklesem narůstá.

V průběhu druhé poloviny 20. století v české i slovenské populaci klesají podíly homogamních s vyznáním a narůstají podíly homogamních v nenáboženském světovém názoru. Lze předpokládat, že tyto poklesy a nárůsty z velké míry kopírují strukturální podmínky, viz dále), to znamená mění se podíly matek a otců s vyznáním a bez vyznání. Takovýto výsledek by znamenal, že při změnách podílů dochází pouze k přelivu z kategorie homogamních s náboženským vyznáním do kategorie homogamních bez vyznání. Takovéto zjištění by naznačovalo, že v obou sledovaných zemích neklesá význam světového názoru pro párové soužití. Ovšem nelze odlišit vliv náboženského a nenáboženského světového názoru. Tyto vlivy byly odděleně sledovány prostřednictvím deklarovaných názorových postojů v tabulkách č. 1 a 2. Význam světového názoru lze však zkoumat prostřednictvím míry náboženské heterogamie, jejíž hodnota je v negativním vztahu s významem náboženství pro párový výběr.

Z dostupných proměnných v ISSP 2008 nelze odlišit, v jaké míře došlo k párovému výběru v závislosti na světovém názoru a v jaké míře jeden z partnerů konvertoval k světovému názoru partnera druhého až během společného života. Avšak v obou těchto případech má světový názor pro párové soužití význam.

Z časového průběhu v grafu č. 1 je patrné, že se v ČR podíly nábožensky heterogamních, 8–10 %, v čase významněji nemění. Dochází pouze k přelivu podílů homogamních s náboženským vyznáním do kategorie homogamních v nenáboženském světovém názoru. Shodný světový názor partnerů, náboženský nebo nenáboženský, má pro párová soužití vysoký a časově se neměící význam. V populaci Slovenska narůstají podíly heterogamních z nuly až na 8 % v dekádě 90. let. To znamená, že do dekády 80. let jsou podíly heterogamních na Slovensku oproti ČR méně než poloviční a v poslední dekádě se vyrovnávají. V ČR druhé poloviny 20. století se význam světového názoru pro párové soužití v čase výrazněji nemění. Nárůst heterogamie v čase a tím i pokles tohoto významu lze nalézt na Slovensku. Proces sekularizace společnosti, ať již způsobený procesem modernizace nebo protináboženskou politikou, ovlivnil nárůst náboženské heterogamie pouze na Slovensku.

Ovšem hodnoty náboženské heterogamie nemusí být ovlivněny pouze individuálně pocíťovaným nebo sociálně sdíleným významem náboženství. Do hry vstupují i strukturální omezení, v tomto případě podíly mužů a žen na potencionálně dostupném sňatkovém trhu. Podle údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ 2003) se k náboženskému vyznání v roce 2001 hlásilo 32,1 % dospělé populace. Z tohoto podílu věřících však bylo 57 % žen a v předchozí vlně v roce 1991 ještě asi o 2 % více. Pokud byla v grafu č. 1 v poslední věkové kohortě zjištěna hodnota náboženské heterogamie v ČR přibližně 8–10 %, pak lze předpokládat, že je tato hodnota z převážné části dána strukturálními faktory, přesněji genderovou strukturou religiozity v dimenzi náboženského vyznání⁴. Oproti tomu, podle údajů Štatistického úřadu SR (Infostat SR 1991, 2001), se na Slovensku v obou obdobích hlásilo k náboženskému vyznání více než 85 % populace a rozdíl mezi podíly žen a mužů s vyznáním nepřekročil 3 %. Hodnota náboženské heterogamie na Slovensku v dekádě 90. let je oproti ČR méně ovlivněna genderově danými strukturálními omezeními. Proto lze předpokládat, že nárůst náboženské heterogamie v této poslední dekádě je ve významné míře dán právě vlivem individuálních a sociálních faktorů.

Závěr

Tato práce sledovala význam náboženství pro párové výběry a párová soužití. Na základě analytických výsledků bylo zjišťováno, zda je ČR i v tomto úzkém aspektu významu náboženství v každodenním životě člověka i ve společnosti více sekulární oproti Slovensku.

Z hlediska názorových postojů indikovaných individuálními preferencemi a sociálními bariérami, které vypovídají o subjektivní důležitosti náboženství při výběru partnera na sňatkovém trhu, nelze považovat současnou ČR za více sekulární oproti Slovensku. Naopak, v těchto postojích je slovenská společnost vůči náboženské heterogamii – oproti společnosti české – mírně otevřenější. Ovšem v obou sledovaných zemích má oproti shodnému náboženskému přesvědčení partnerů výrazně vyšší prioritu spokojený sexuální život. Tuto podmínku pro výběr partnera, oproti shodnému náboženskému přesvědčení nebo shodnému sociálnímu původu, deklaruje přibližně dvounásobný podíl z populací obou zemí. Bylo by možno uvažovat o vlivu sexuální revoluce, liberalizace, otevřených vztahů, konfluentní lásky atd. V souhrnu o nárůstu subjektivního významu sexuálních prožitků.

Ovšem deklarace významu náboženského přesvědčení jsou pokládány za subjektivní indikátory. Mezi deklarovanými postoji a objektivně uskutečněnými partnerskými

⁴ Podíly populace s náboženským vyznáním nebyly v cenzech mezi roky 1950–1990 zjišťovány.

soužitími může být rozdíl. To znamená, že se může lišit význam náboženství pro párové soužití indikovaný skrze názorové postoje a indikovaný mírou náboženské homogamie a heterogamie v uskutečněných párových soužitích. Míry absolutní i relativní náboženské homogamie jsou vyšší v případě Slovenska. To znamená, že ve slovenské společnosti je náboženství v uskutečněných párových soužitích, oproti společnosti české, významnějším aspektem. Na Slovensku je význam náboženství pro párový výběr více svázán s tradicemi. Je silněji ovlivňován bydlištěm na venkově oproti městu i náboženstvím v rodině původu. Směrem k vyšším urbánním celkům narůstá anonymita člověka, mění se jeho životní styl, klesá vliv sousedské kontroly, tj. význam tradiční kultury pro každodenní život se mění. Tyto rozdílné podmínky jednak ovlivňují výběrové preference, a také možnosti výběru. Ovšem nejsilnějším faktorem ovlivňujícím náboženskou homogamii jedince je tato shodnost náboženského vyznání přítomná u jeho rodičů. Právě v síle tohoto faktoru se Slovensko od ČR nejvýrazněji liší. Oba faktory, míra urbanizace i vliv rodiny původu, působí směrem k náboženské homogamii silněji na Slovensku.

Míra náboženské heterogamie vypovídá o otevřenosti společnosti vůči nábožensky smíšeným párovým výběrům. S nárůstem heterogamie narůstá tato otevřenost a tím klesá i význam náboženství pro párová soužití. V průběhu druhé poloviny 20. století byly míry náboženské heterogamie v ČR v celém časovém průběhu stabilní. Na Slovensku narůstaly od nulových hodnot a v poslední dekádě se v porovnání s ČR vyrovnávají.

V souhrnu. Z hlediska deklarovaného významu náboženství pro párový výběr se česká společnost jeví oproti slovenské jako mírně méně sekulární. Ovšem z hlediska uskutečněných párových soužití je tomu naopak.

LITERATURA

- BALLESTREM, K., 2004: Totalitarismus ve střední Evropě a jeho důsledky. In: Fiala, P. – Hanuš, J. (eds.): *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 181-239.
- BALÍK, S. – HANUŠ, J., 2007: *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- BECK, U., 2004: *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- BECKER, G., 1981: *A treatise on the family*. Cambridge: University Press.
- BERGER, P. – LUCKMANN T., 1999: *Sociální konstrukce reality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- BISIN, A., 2004: Religious intermarriage and socialization in the United States. In: *Journal of Political Economy* 112, č. 3, s. 615-664.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2003: Skladba obyvatelstva podle náboženského vyznání, pohlaví a podle věku. (online) Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4110-03>
- CČBE, 2010: Svatba v kostele. (online) Evangnet. Dostupné z: http://www.evangelnet.cz/cce_pruvodce:svatba
- ČCH, 2010: Pastorační pravidla ke svátostem. Praha: Sněmovní centrum CČSH. (online) Dostupné z: www.ccsch.cz/dokumenty/932-pastoralni_pravidla_ke_svatostem.doc
- COX, H., 1966: *The secular city: Secularization and urbanization in theological perspective*. New York: Macmillan Company.
- DEMÉRATH, N., 2001: Secularization Extended From Religious Myth to Cultural Commonplace. In: Fenn, R. (ed.): *The Blackwell Companion to Sociology of Religion*. Oxford: Blackwell Publisher, s. 212-227.
- FIALA, P. – HANUŠ, J., 2004: *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. In: Fiala, P. – Hanuš, J. (eds.): *Katolická církev a totalitarismus v českých zemích*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 9-25.
- FROESE, P., 2005: Secular Czechs and devout Slovaks: Explaining religious differences. In: *Review of Religious research* 46, č. 3, s. 269-283.
- GIDDENS, A., 1992: *The transformation of intimacy. Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Oxford: Polity Press.
- HAMPLOVÁ, D., 2000: *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti. Mezinárodní srovnání na základě empirického výzkumu ISSP*. Sociologický ústav AV ČR.
- HAMPLOVÁ, D., 2001: *Institucionalizované a neinstitucionalizované náboženství v českém poválečném vývoji*. In: *Soudobé dějiny* 8, s. 294-312.
- HAVELKA, M., 2013: *Sekularizace, odkouzlení světa a pluralizace náboženskosti*. In: *Sociologický časopis* 49, č. 2, s. 221-240.
- IANNACCONE, L., 2003: *Looking backward: A cross-national study of religious trends*. George Mason University: Center of Study of Public Choice.
- INFOSTAT SR, 1991: *Obyvatelstvo podľa pohlavia a náboženstva*. (online) Dostupné z: <http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1991/data118.aspx?u=420307>
- INFOSTAT SR, 2001: *Obyvatelstvo podľa pohlavia a náboženstva*. (online) Dostupné z: <http://sodb.infostat.sk/sodb/sk/2001/format.htm>
- KALMIJN, M., 1991: *Shifting Boundaries. Trends in religious and educational homogamy*. In: *American Sociological Review* 56, č. 6, s. 786-800.
- KALMIJN, M., 1998: *Intermarriage and homogamy. Causes, patterns, trends*. In: *Annual Review of Sociology* 24, s. 395-421.

- KATRŇÁK, T., 2008: Spřiznění volbou? Homogamie a heterogamie manželských párů v České republice. Praha: Sociologické nakladatelství.
- KATRŇÁK, T., 2009: Preference výběru partnera. Liší se rozvedení a svobodní ve sňatkových a partnerských preferencích? In: Sociológia 49, č. 5, s. 437-456.
- KODEX KANONICKÉHO PRÁVA, 1993: Praha: Zvon, české katolické nakladatelství.
- LAMBERT, Y., 2004: A Turning Point in Religious Evolution in Europe. In: Journal of Contemporary Religion 19, č. 1, s. 29-45.
- LUŽNÝ, D., 1999: Náboženství a moderní společnost. Brno: Masarykova Univerzita.
- LUŽNÝ, D., 2005: Řád a moc, vybrané texty ze sociologie náboženství. Brno: Masarykova Univerzita.
- MAREŠ, P., 2003: Sňatkový trh – koncepty a modely. In: Mareš, P. – Potočný, T. (eds.): Modernizace a česká rodina. Brno: Barister Principal, s. 75-97.
- MOŽNÝ, I., 2006: Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství.
- MYERS, S. M., 1996: An interactive model of religiosity inheritance: The importance of family context. In: American Sociological Review 61, č. 5, s. 858-866.
- NEED, A. – EVANS, G., 2001: Analysing patterns of religious participation in post-communist Eastern Europe. In: British Journal of Sociology 52, č. 2, s. 229-248.
- NEŠPOR, Z., 2010a: Příliš slábi ve víře: česká ne/religiozita v evropském kontextu. Praha: Kalich.
- NEŠPOR, Z., 2010b: Rodina/domácnost jako náboženská skupina v procesu transformace. In: Lidé města 12, č. 1, s. 31-60.
- ORTEGA, S. T. – WHITT, H. P., 1988: Religious Homogamy and Marital Happiness. In: Journal of Family Issues 9, č. 2, 224-239.
- PALEČEK, A., 2010: Reprodukce religiozity v ČR druhé poloviny 20. století. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Vido, R. (online) Dostupné z: http://is.muni.cz/th/98347/fss_m/
- POLACK, D., 2008: Religious Change in Europe: Theoretical Considerations and Empirical Findings. In: Social Compass 55, č. 2, s. 168-186.
- TÍŽIK, M., 2011: Náboženstvo vo verejnom živote na Slovensku. Zápasy o ideový charakter štátu a spoločnosti. Bratislava: Sociologický ústav SAV.
- TOMKA, M., 1999: Marginalizace a opozice jako motivy izolacionismu a konzervatismu východoevropského katolicismu. In: Hanuš, J. (ed.): Náboženství v době společenských změn. Brno: Masarykova universita, s. 91-109.
- TOMKA, M., 2010: Expanding religion: religious revival in post-communist Central and Eastern Europe. Berlin; New York: De Gruyter.
- VIDO, R., 2006: Město zbožné a město bezbožné. In: Sociální studia, č. 2, s. 65-84.
- VIDO, R., 2011: Konec velkého vyprávění? Sekularizace v sociologické perspektivě. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- VOAS, D., 2003: Intermarriage and the demography of secularization. In: The British Journal of Sociology 54, č. 1, s. 83-108.
- WEBER, M., 1998: Metodologie, sociologie a politika. Praha: Oikoymenth.
- WILSON, B., 1982: Religion in sociological perspective. Oxford: Oxford Univerzity Press.
- WIRTH, L., 1938: Urbanism as a way of life. In: The American Journal of Sociology 44, č. 1, s. 1-24.

Tabulky a grafy pro vložení

Tabulka č. 1: **Individuální faktory: Podíly těch, kdo shodnost dané charakteristiky považují za velmi důležitou pro manželství (hodnoty v %)**

	Shodné náboženské přesvědčení		Shodný sociální původ		Spokojený sexuální vztah	
	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR
Římsko-katolické	31	29	21	18	46	53
Protestantské	52	17	22	14	58	51
Ostatní	34	44	25	25	53	31
Bez vyznání	17	4	20	12	64	62
Celkem	22	23	21	17	59	55

Zdroj: EVS 2008.

Tabulka č. 2: **Sociální a strukturální faktory ovlivňující náboženskou homogamii/heterogamii (hodnoty v %)**

	Nesouhlas s náboženskou heterogamii		Podíl v populaci		Podíl žen	
	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR
Římsko-katolické	34	36	30	69	66	55
Protestantské	32	31	4	11	66	57
Ostatní	27	75	1	1	31	44
Bez vyznání	41	21	65	19	44	42
Celkem	38	33	100	100	51	53

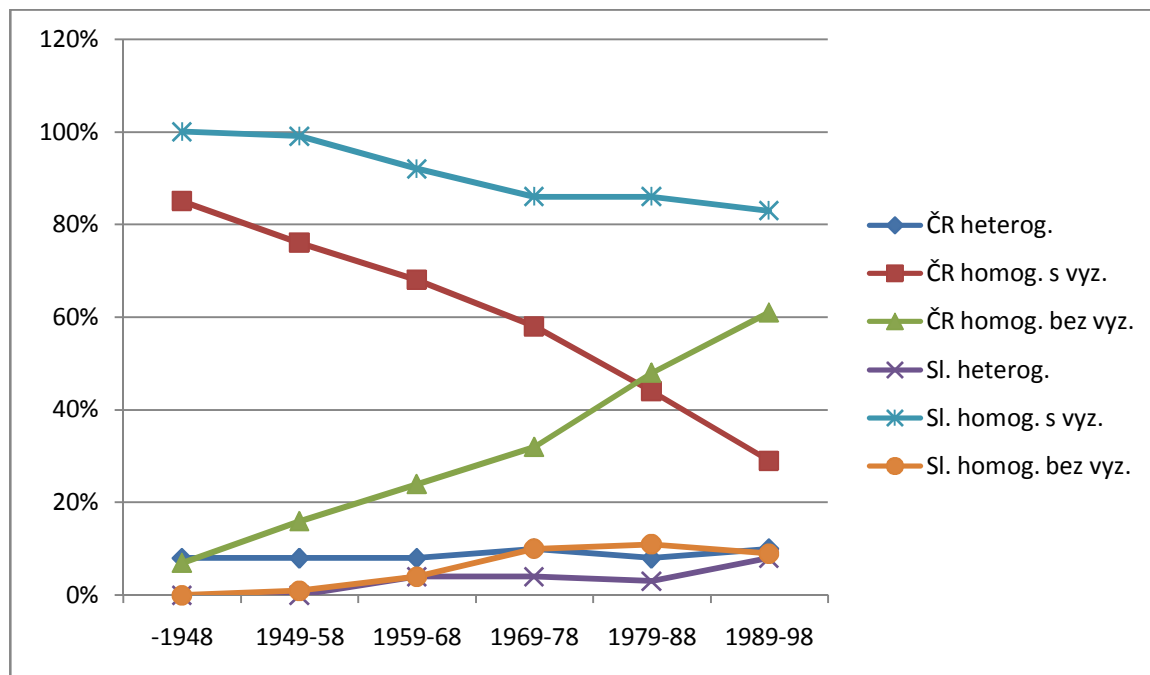
Zdroj: ISSP 2008.

Tabulka č. 3: **Hodnoty absolutní a relativní homogamie v náboženském světovém názoru**

	ČR	SR
Podíly homogamních (s vyznáním)	82 %	96 %
Šance na homogamii (s vyznáním)	22,1	30,1
Rodiče homog./heterog.	1,5	6,8
Bydliště venkov/město	0,8	1,9

Zdroj: ISSP 2008.

Graf č. 1. Časový průběh hodnot absolutní homogenie a heterogenie (hodnoty v %)

Zdroj: ISSP 2008.